

XXI ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 332 с.

4. Росовецький С. Український фольклор у теоретичному висвітленні. Київ, 2008. 300 с.

Власова Віта – студентка 2 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: фольклористика.

Артем Герасимчук

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ФОЛЬКЛОР УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Військова справа – один із видів діяльності українських чоловіків від давнини, що пов'язана з захистом; це самооборона, захист своєї сім'ї, родини, рідної землі незмінно вважається священним обов'язком мужчини. Якщо звернути увагу на кількісне співвідношення власне чоловічих видів «професійної діяльності» у текстах усної народної творчості, то можна зробити висновки, що на першому місці буде військова справа. І небезпечними є приховування, розщеплення або девальвація цих моментів у свідомості громадян.

Героїчний фольклор як спроба відображення реальної звичаєвої у художньому слові формувалася протягом віків, в його основу було покладено найболючіші теми для українського народу: це воля, завзяття народу в боротьбі проти ворогів, зла та гноблення. Початок формування українського героїчного фольклору фіксуємо ще в добу середньовіччя, це відзначилося написанням «Слова о полку Ігоревім» й паралелями до «Пісні про нібелунгів» [6, с. 12].

У добу козацтва було створено героїчний епос як кістяк фольклору (багато військових, стройових пісень, батальних дум, легенд і переказів). На початку ХХ століття під час української революції держава під назвою Українська Народна Республіка повернула собі не лише кордони, але й відродила свою глобальну європейського характеру усну народну творчість, вивела на принципово новий, осмислений рівень свою військову культуру; на цьому ґрунті з'явився епос і мелос січових стрільців, а згодом – УПА (української повстанської армії), як спротиви більшовизму й тоталітаризму [3, с. 18].

Зрозуміло, що героїчна, лицарська, кодифікована боротьба русичів, козаків, гайдамаків, опришків, стрільців, повстанців щедро, з великою повагою та любов'ю відображена у фольклорі українців. Нині маємо сутнісно нове явище – фольклор воїнів АТО / ОСС, російсько-української війни. Опис воїна-героя як типово позитивного персонажа в усній народній творчості є свідченням збереження уявлень про те, що захисника люди вважали, як правило, зразком честі, людської порядності, відчайдушної сміливості, розуму та містичної розсудливості тощо [1].

Підкреслимо тут, що, як правило, диференціальною особливістю українського воїна є те, що переважно він веде захисну боротьбу часто в нерівних умовах (до прикладу, козак Голота з відомої історичної думи), а не нападницькі, завойовницькі війни (хоча є винятки). Також у фольклорі часто описані визвольні кампанії, пов'язані із необхідністю звільнити Україну, рідну землю як землю батьків чи коханої від ворога, при цьому ворог може бути зображеним містично – Змій, Коцїй, пізніше – Сатана, у фольклорі сучасних воїнів – орки (персонажі Джона Толкієна, у його легендаріумі це вигадані персонажі, лихі прислужники Мелькора та Саурона) [6, с. 16]. Чи не найяскравіше образ героя-воїна виписано в таких жанрах: в історичних піснях та в історичних думках, у парубочих величальних колядах, у героїчних та в героїко-фантастичних казках, а також у

легендах та в переказах про низових козаків, козацьких ватажків та народних месників. При цьому можна знайти чимало деталей бойової звитяги, лексикону, опису зброї, звеличуються елементи військового побуту; до прикладу, шабля має бути обов'язково дамаська, золота або ж срібна, а коник – вороненький, як змії, а на ньому коштовне сидельце. Опис сучасних воїнів уже буде насичений екзотичною лексикою, іншомовними запозиченнями.

Давні українські героїчні, героїчно-фантастичні казки, а також легенди й перекази про козаків-характерників (козаків-чаклунів, козаків-знахарів та ілюзіоністів), які могли превтілюватися, до прикладу, на вовкулаків, свідчать, що стародавній культ воїна-вовка, що походить, імовірно, від кельтів, органічно увійшов до міфології українського козацтва, а звідти – до міфології воїнів УСС, УПА, АТО/ ООС. На шевронах з'явилися зображення вовка, сокола, орла, лева, єнота та ін. [3].

Цікаво, що з точки зору культурології звитяжний герой – це напівлюдина й напівбог, вовкулака, чаклун. Коріння таких метаморфоз криється у світовій міфології, де вважається, що до зачаття та до народження героя з лона прекрасної діви причетні боги. Звідси, зрозуміло, чому в українській словесній традиції з'явилася тенденція до виписування таїнства появи на світ героїв-воїнів за надприродних обставин. Згадаймо тут повстанську пісню «Зродились ми великої години...» [4]. Наші сучасні воїни-захисники співають цю пісню УПА, а також і багато інших пісень УПА, популяризовані також пісні УСС. У сучасній обробці 24 серпня 2018 р цю відому повстанську пісню «Зродились ми великої години...» на Майдані під час військового параду за участю ветеранів та військовиків презентували рок-гурти й лідери цих гуртів (йдеться про «ВВ», «Мандри», «Плач Єремії»). Початок твору – містичний: *«Зродились ми великої години / З пожеж війни і полум'я вогнів, / Плекав нас біль, по втраті України, / Кормив нас гнів і злість на ворогів»* [4].

У цей же день було вперше використано звертання до війська: «Слава Україні!», у відповідь воїни відповідали: «Героям Слава!». Гасло «Слава Україні» народилося в Харкові. Збереглося завдяки зусиллям галичан і волинян, безпосередньо ві Львові, у Луцьку та в Рівному. Але в збірнику праць Степана Бандери немає отої популярно вживаної в світовій павутинці цитати, яка йому приписується: «І прийде час, коли один скаже: «Слава Україні!», а мільйони відповідатимуть «Героям слава!»». Отже, це фольклорна репліка, це означає, що народ так полюбив свого опального лідера, що приписав йому ці слова [7].

У сучасного героїчного фольклору нині вельми важлива місія: він повинен бути тією густою, влучною та дошкульною народною мудрістю, яка потрапляє прямісінько в політичне лицемірство, при цьому змиваючи ганьбу, фальш і називає зраду та колабораціонізм своїми іменами, хоч це й дещо безкомпромісно, радикально виглядає, але саме це вирізняє сучасний героїчний фольклор від фольклору, створеного в періоди орнаменталізму, ренесансу чи бароко, і він щедро відбитий у сучасній поезії, яку досліджує І. Зелененька [5]. Рух молоді на Майдані восени 2013 року за зближення є ЄС, названий Євромайданом, що переріс у Революцію Гідності, став стимулятором оновлення героїчного фольклору від малих до великих форм, це явище надзвичайно стимулювало загалом народну творчість, яка стала більш уважною до політики. Із початком війни на сході країни, із березня 2014 року воїни, активісти, волонтери, медики, мистці, які виявили свою громадянську позицію та небайдужість, написали сотні пісень і легенд, картин і постерів [1], романів і есеїв, новел і образків, оповідань і повістей, є авторські й анонімні словесні тексти й напівмузичні речі, які стали чи стануть народними. Але особливо вражають паремії: у період війни, коли трагічні події змінювали одна одну, коли країна була неготова до удару сусіда-інтервента,

саме короткі народні твори, що поставали динамічно й розносилися так само швидко, акумулювали резерв розуміння, мужніння, втілювали якийсь глобальний зміст і будили до творчості та до більш організованого опору. Вони свідчили, що народ мислить в координатах війни, змінюється, а не байдуже.

Інтернет-ресурс наповнений воїнським фольклором, походження якого достеменно не зафіксоване, є лише вказівки, що це творчість конкретних бригад, загонів, полків, а це дуже позитивно для творення героїчного фольклору [2], що, безперечно, є свідченням бурхливого розвитку оригінальної літератури, її майбутнього оновлення на рівні мотивів, тем, образів, жанрів.

Література

1. Автор популярних плакатів пропонує свої послуги Міністерству інформації // Радіо Свобода. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/26753263.html>
2. Анекдот №776041 // Анекдоти із Росії. URL : <https://www.anekdot.ru/id/776041/>
3. Зелененька І. «Чиї це ілюзії стенають плечима, якого народу...» : Тарас Мельничук і літературний процес 60-90-х років в Україні. Вінниця : «Едельвейс і К», 2008. 152 с.
4. Зродились ми великої години... // Наше : тексти пісень. URL : <https://nashe.com.ua/song/16843>
5. «Інверсія серця» – із покоління двотисячників: Хрестоматія зі сучасної молоді української літератури. / Упоряд., вст. ст., біограф. та літ.-крит. ст. І. Зелененької. Вінниця : ТП «Едельвейс і К», 2016. 226 с.
6. Найден О. Образ воїна в українському фольклорі. Київ, 2005. 260 с.
7. Подільські Божичі : посібник-хрестоматія із вивчення подільської поезії останньої третини ХХ – початку ХХІ ст. / Наукові статті, коментарі та укладання І. Зелененької. Вінниця : ТОВ «Твори», 2019. 332 с.

8. Чабаненко В. Козацтво і фольклор // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редколегія: В. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. Київ : Наукова думка, 2007. Т. 4. 528 с.

Герасимчук Артем – студент 2 факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: давня українська література, українська література Х – ХХІ ст., фольклор.

Сергій Міськов

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ФОЛЬКЛОР СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ВОЇНІВ

У 2020 році Збройні сили України ввійшли в тридцятку найкращих військово-захисних структур світових країн, і це, безперечно, є досягненням усіх наших воїнів-захисників, інженерів у галузі військової техніки, керівництва країни, яке зміцнювало обороноздатність. Важливу роль тут відіграла усна народна творчість, яка підіймала дух наших оборонців у найскладніші моменти протистоянь на сході в боротьбі з інтервентом, від 2014 року до цього часу. Військова справа як вид найдавнішої діяльності українських чоловіків, що передбачає захист, є нині пріоритетом державним, а не лише священним обов'язком мужчини. У багатьох творах усної творчості народу, зокрема, чи не найбільше у приказках, у прислів'ях, у піснях та в легендах помітно, що військова справа була є й залишатиметься лицарською честю, вона є сакральною, ойкуменічною. Тому, гадаємо, небезпечно затіяти, приховувати чи фальсифікувати ці моменти у свідомості громадян; відтак, наше дослідження має значний актуалітет.